

परिशिष्टे

पारिभाषिक शब्द

विज्ञान-तंत्रज्ञान, उद्योग, कृषी, शिक्षण, प्रशासन, विधी, वाणिज्य, कला आणि संस्कृती इत्यादी क्षेत्रांशी संबंधित संकल्पनांच्या प्रकटीकरणासाठी पारिभाषिक शब्दांचा वापर केला जातो. त्यांच्या वापरामुळे त्या-त्या क्षेत्रांमधील ज्ञानव्यवहार अधिक नेमका आणि सुस्पष्ट होतो. त्यादृष्टीने पारिभाषिक शब्दांना अनन्यसाधारण महत्त्व असते. याठिकाणी तुमच्या माहितीसाठी काही महत्त्वाचे पारिभाषिक शब्द दिले आहेत.

Abbreviation	संक्षेप, संक्षिप्त रूप	Civil law	दिवाणी कायदा
Abstract	गोषवारा, सार	Classical	अभिजात
Acceptance	स्वीकृती	Compensation	भरपाई
Agreement	करार	Consent	संमती
Achievement	संपादनूक, कामगिरी	Copyright	प्रताधिकार
Administrator	प्रशासक	Council	समिती, परिषद
Affidavit	प्रतिज्ञापत्र	Custom duty	सीमाशुल्क
Agitation	आंदोलन	Dearness Allowance	महागाई भत्ता
Approval	मंजूरी, अनुमोदन	Decoding	निःसंकेतन
Archaeology	पुरातत्त्वशास्त्र	Demography	लोकसंख्याशास्त्र
Audit	लेखापरीक्षा	Deputation	प्रतिनियुक्ती
Banquet	मेजवानी	Delegation	प्रतिनिधी मंडळ
Ballot Box	मतपेटी	Diagnosis	रोगनिदान
Bond	लिखितबंधपत्र	Dictatorship	हुकूमशाही
Beneficiary	लाभार्थी	Dietitian	आहारतज्ज्ञ
Boycott	बहिष्कार	Dispute	वाद, तंटा
Calligraphy	अक्षरेखनकला	Ecologist	पर्यावरणतज्ज्ञ
Caption	मथळा	Etiquette	शिष्टाचार
Cardiologist	हृदयरोगतज्ज्ञ	Emergency	आणीबाणी
Census	जनगणना	Excise Duty	उत्पादनशुल्क
Chartered Accountant	सनदी लेखापाल	Express Way	द्रुतगती मार्ग
Chief Justice	मुख्य न्यायाधीश	Felicitation	गौरव, सत्कार
Child welfare	बालकल्याण	Financial Year	वित्तीय वर्ष
Civil defence	नागरी संरक्षण	Forecast	पूर्वानुमान

Forestation	वनीकरण	Nutrition	पोषण
Gift deed	दान पत्र	Ordinance	अध्यादेश, वटहुकूम
Government Resolution	शासननिर्णय	Pedagogy	अध्यापनशास्त्र
Gradation	श्रेणी, प्रतवारी	Penalty	दंड, शास्ती
Habitat	वसतिस्थान	Personal Assistant	स्वीय सहायक
Honorary	मानद	Preamble	उद्देशिका
Horticulture	उद्यानविद्या, फलोत्पादन	Prevention	प्रतिबंध
Hypothesis	परिकल्पना, गृहीतकृत्य	Quality Control	गुणवत्ता नियंत्रण
Instructor	निदेशक	Quorum	गणपूर्ती
Intake capacity	प्रवेशक्षमता	Recommendation	शिफारस
Intelligence	बुद्धिमत्ता	Remote Sensing	दूरसंवेदन, दूरस्थ
Interpreter	दुभाषक	Salient Feature	ठळक मुद्दे, वैशिष्ट्ये
Intervention	हस्तक्षेप	Scrutiny	परिनिरीक्षण, छाननी
Judgement	न्यायनिर्णय	Souvenir	स्मरणिका
Juvenile court	बाल न्यायालय	Stipend	विद्यावेतन, शिष्यवृत्ती
Letter of Guarantee	हमीपत्र	Registrar	निबंधक
Layout	मांडणी, आराखडा	Surveyor	सर्वेक्षक
Liability	दायित्व	Suspension	निलंबन
Linguistics	भाषाशास्त्र	Symposium	परिसंवाद
Magistrate	दंडाधिकारी	Treasurer	कोषाध्यक्ष
Mandate	हुकूम/जनादेश	Unlawful	बेकायदेशीर
Manual	नियमपुस्तिका	Vaccination	लसीकरण
Manuscript	हस्तलिखित	Value Added Tax	मूल्यवर्धित कर
Mechanics	यंत्रशास्त्र	Veterinary	पशुवैद्यक
Migration	स्थलांतर	Veto	नकाराधिकार
Meteorology	हवामानशास्त्र	Viva voce	मौखिक परीक्षा
Millennium	सहस्रक	Volunteer	स्वयंसेवक
Mortgage	गहाण	Wage policy	वेतन धोरण
Mass Communication	जनसंप्रेषण	Yield	उत्पन्न
Motto	ब्रीदवाक्य	Zero hour	शून्य काल
		Zoology	प्राणिशास्त्र

साहित्य अकादमी पुरस्कारप्राप्त साहित्यिकांची नावे व साहित्यकृती

वर्ष	लेखक/लेखिका	पुस्तकाचे नाव	साहित्यप्रकार
१९५५	लक्ष्मणशास्त्री जोशी	वैदिक संस्कृतीचा विकास	सांस्कृतिक इतिहास
१९५६	बाळ सीताराम मर्ढेकर	सौंदर्य आणि साहित्य	सौंदर्यशास्त्र
१९५८	चिंतामण गणेश कोल्हटकर	बहुरूपी	आत्मचरित्र
१९५९	गणेश त्र्यंबक देशपांडे	भारतीय साहित्यशास्त्र	समीक्षा
१९६०	विष्णू सखाराम खांडेकर	ययाति	कादंबरी
१९६१	दत्तात्रेय नरसिंह गोखले	डॉ. केतकर	चरित्र
१९६२	पुरुषोत्तम यशवंत देशपांडे	अनामिकाची चिंतनिका	तत्त्वज्ञान
१९६३	श्रीपाद नारायण पेंडसे	रथचक्र	कादंबरी
१९६४	रणजित देसाई	स्वामी	कादंबरी
१९६५	पु. ल. देशपांडे	व्यक्ती आणि वल्ली	व्यक्तिचित्रण
१९६६	त्र्यंबक शंकर शेजवलकर	श्री शिव छत्रपती	ऐतिहासिक संशोधन
१९६७	नारायण गोविंद कालेलकर	भाषा : इतिहास आणि भूगोल	भाषाशास्त्र
१९६८	इरावती कर्वे	युगान्त	ललित लेखसंग्रह
१९६९	श्रीनिवास नारायण बनहट्टी	नाट्याचार्य देवल	चरित्र
१९७०	नरहर रघुनाथ फाटक	आदर्श भारत सेवक	चरित्र
१९७१	दुर्गा भागवत	पैस	निबंधसंग्रह
१९७२	गोदावरी परुळेकर	जेव्हा माणूस जागा होतो	आत्मकथन
१९७३	जी. ए. कुलकर्णी	काजळमाया	कथासंग्रह
१९७४	वि. वा. शिरवाडकर	नटसम्राट	नाटक
१९७५	रा. भा. पाटणकर	सौंदर्यमीमांसा	सौंदर्यशास्त्र
१९७६	गो. नी. दांडेकर	स्मरणगाथा	आत्मकथन
१९७७	आत्माराम रावजी देशपांडे उर्फ अनिल	दशपदी	कवितासंग्रह

२००३	त्र्यं. वि. सरदेशमुख	डांगोरा एका नगरीचा	कादंबरी
२००४	सदानंद देशमुख	बारोमास	कादंबरी
२००५	अरुण कोलटकर	भिजकी वही	कवितासंग्रह
२००६	आशा बगे	भूमी	कादंबरी
२००७	गो. मा. पवार	महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे जीवन व कार्य	चरित्र
२००८	श्याम मनोहर	उत्सुकतेने मी झोपलो	कादंबरी
२००९	वसंत आबाजी डहाके	चित्रलिपी	कवितासंग्रह
२०१०	अशोक केळकर	रुजुवात	समीक्षा
२०११	माणिक गोडघाटे “ग्रेस”	वान्याने हलते रान	निबंधसंग्रह
२०१२	जयंत पवार	फिनिक्सच्या राखेतून उठला मोर	लघुकथा संग्रह
२०१३	सतीश काळसेकर	वाचणान्याची रोजनिशी	निबंधसंग्रह
२०१४	जयंत विष्णु नारळीकर	चार नगरातले माझे विश्व	आत्मचरित्र
२०१५	अरुण खोपकर	चलत्-चित्रव्यूह	संस्मरण
२०१६	आसाराम लोमटे	आलोक	लघुकथा
२०१७	श्रीकांत देशमुख	बोलावे ते आम्ही	कवितासंग्रह
२०१८	म. सु. पाटील	सर्जनप्रेरणा आणि कवित्वशोध	समीक्षा
२०१९	अनुराधा पाटील	कदाचित अजूनही	कवितासंग्रह

शब्दार्थ व वाक्प्रचार

पाठ्यपुस्तकातील पाठ, कविता यांमध्ये आलेले अपरिचित शब्द, वाक्प्रचार यांचे अर्थ खाली दिलेले आहेत. विद्यार्थ्यांनी दिलेले शब्द व वाक्प्रचार यांची मांडणी वहीत शब्दकोशाप्रमाणे (अकारविल्हे) करावी.

◆ वेगवशता

अगतिक होणे- निरुपाय होणे.

अवखळ- अनिर्बंध.

यथासांग- योग्यप्रकारे.

जाचदायक- त्रासदायक.

त्वरा- घाई.

अनिवार- अमर्याद, अतिशय.

व्यग्रता- अस्वस्थता.

◆ रोज मातीत (कविता)

हिरवं गोंदणे- गोंदणाच्या नक्षीसारखी लावलेली हिरवी रोपे.

बेणं दाबणे- उसाचे तुकडे (कांड्या) शेतातील सरीमध्ये पायाने दाबून लावणे.

◆ आयुष्य... आनंदाचा उत्सव

हुलकावण्या देणे- चकवणे.

रुखरुख- काळजी, टोचणी.

ईर्ष्या- मत्सर, हेवा.

असूया- द्वेष.

वैषम्य- दुःख, खेद.

पारखे होणे- दुरावणे.

निरागस- निष्पाप.

विसर्ग देणे- सोडून देणे.

◆ रे थांब जरा आषाढघना (कविता)

दिठि - दृष्टी, नजर.

प्रवाळ - पोवळे.

इंद्रनीळ- निळ्या रंगाचे एक रत्न.

पदविन्यासखुणा- पाऊलखुणा.

आसर- पावसाळ्यातील उघडीप.

वासरमणि- सूर्य.

हळदुव्या- हळदीच्या रंगाचे.

जिवस- पौष्टिक.

अरळ- अलवार.

पिसोळी- फुलपाखरू.

विधुवदना- चंद्रबिंबाला.

◆ वीरांना सलामी

उत्पात होणे- अनर्थ होणे.

भाट- स्तुति-गीत गाणारे, स्तुतिपाठक.

कवन- काव्य.

कॉन्व्हॉय- एकत्रितपणे प्रवास करणारा गाड्यांचा ताफा.

अदब- विनय, नम्रता, आदर.

मायेची पाखर घालणे- प्रेम करणे.

तैनात असणे- सज्ज असणे.

दुरापास्त- कठीण, अवघड.

हौसला- मनोबल.

बुलंद- मजबूत, भक्कम.

मळभ दूर होणे- गैरसमज दूर होणे.

मुखवटा चढवणे- मुळात नसलेले रूप धारण करणे.

कार्यव्यग्र असणे- कामात गर्क असणे.

जमीन अस्मानचा फरक असणे- खूपच फरक असणे.

मर्दुमकी गाजवणे- खूप मोठा पराक्रम करणे.

◆ रंग माझा वेगळा (कविता)

गुंता- गुंतागुंत.

गळा कापणे- विश्वासघात करणे.

तात्पर्य- सार.

◆ विंचू चावला ... (भारूड)

इंगळी- विंचवाची एक जात, मोठा विंचू.

दारुण- दुःसह, सोसण्यास कठीण, भयंकर.

उतारा- वेदनेची तीव्रता कमी होण्यासाठी केलेले उपचार, मनुष्याच्या अंगी असणाऱ्या दुर्गुणांची तीव्रता कमी करण्यासाठी केली जाणारी सत्त्वगुणांची उपाययोजना.

तमोगुण- तामसी वृत्ती.

फुणफुण- जखमेची चुरचुर, आग.

◆ रेशीमबंध

मन समेवर येणे- मन शांत व एकरूप होणे.

असोशी- सोस, हव्यास.

आदिम- पहिला, मूळचा.

ऋजु- सहज, सरळ.

नजाकत- सुबकपणा.

वास्तपुस्त करणे- चौकशी करणे.

इंगित- अंतस्थ हेतू, अंतस्थ गुपित.

◆ समुद्र कोंडून पडलाय (कविता)

संत्रस्त- अतिशय त्रासलेला.

झिंज्या- डोक्यावरचे वाढलेले, विस्कटलेले केस.

◆ दंतकथा

मेख- खोच, गूढ गोष्ट.

चारीमुंड्या चीत होणे- पराभूत होणे.

पाक पशार होणे- पळून जाणे.

नक्षा उतरणे- अभिमान गळून पडणे.

शंख करणे- ओरडणे.

मामुली- सामान्य, किरकोळ.

असार- निरर्थक, सारहीन.

फितुर होणे- दगाबाजी करणे.

खलदंत- त्रास देणारा दात.

नतद्रष्ट- खाष्ट, दुष्ट.

खल करणे- निरर्थक चर्चा करणे.

◆ आरशातली स्त्री (कविता)

घनगर्द- दाट, निबिड.

◆ रंगरेषा व्यंगरेषा

स्रोत- उगमस्थान.

स्वारस्य नसणे- स्वाभाविक, नैसर्गिक इच्छा नसणे.

गाफिलपणे- बेसावधपणे.

इझेल- चित्रकलेसाठी वापरायचे लाकडी स्टँड.

◆ गढी

सेजून- जवळून.

कराळी- काठावर.

कार्यकरमाचं- कार्यक्रमाचं.

आवतन- आमंत्रण.

हळ्या- कावळा.

आकळ्याइले- आकड्यांना.

उचापती- त्रास देणारे.

एक खळकूई- एक पैसाही.

कुठूठूल्ल- कुठलं.

लोग- पर्यंत.

उनायायल्या- उन्हाळ्यातल्या.

तपेल फफूटा- तापलेली बारीक माती.

मन्याच्या- मृत्यूच्या.

गुळी- जन्माची बातमी.

झाकुल्यात- अंधारात (पहाटेला).

पालट पळला नायी- फरक पडला नाही.

पळीत- पडीक.

कावूरल्यावानी- चिंताक्रांत.

सवतंतरानई- स्वातंत्र्यानंही.

भारमसूद- भारदस्त.

कोकोऽ करणे- आरडाओरडा करणे.

भोंड- भोवळ, ग्लानी, चक्कर.

नासुकला हळ्या- क्षुल्लक कावळा.

इरल्यावानी- विरल्यासारखे.

मले पा आन् फुलं वहा- माझीच री ओढा/ माझंच कौतुक करा.

त्याइचा जीव अंदरल्या अंदर लोये- त्याचा जीव आतल्या आत व्याकूळ होतो.

चाल व्हये पोरा आन् वये ढोरा- किंमत न देता कोणालाही कामाला लावणे.

एका दुकळीत- एका ढेंगेत.